

Maryla Bieniek-Majka

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

EFEKTY INTEGRACJI PRODUCENTÓW OWOCÓW I WARZYW W POLSCE I W RUMUNII

*THE EFFECTS OF INTEGRATION OF FRUIT AND VEGETABLE PRODUCERS
IN POLAND AND ROMANIA*

Słowa kluczowe: Polska, Rumunia, integracja na rynku owoców i warzyw, kanały dystrybucji

Kay words: Poland, Romania, integration on the fruit and vegetables market, distribution channels

JEL codes: Q10, Q13

Abstrakt. Celem artykułu jest przedstawienie zarysu sytuacji rolnictwa w Polsce i w Rumunii oraz efektów zorganizowania się producentów owoców i warzyw w obu krajach. Na podstawie kwerendy bibliotecznej porównano wskaźniki obrazujące koniunkturę w rolnictwie i stwierdzono, że problemy w obu krajach są zbieżne. Niska efektywność czynników produkcji i rozdrobnienie agrarne powodują konieczność restrukturyzacji rolnictwa. Jednym ze sposobów jest organizacja rynku przez zrzeszanie się producentów, które zainicjowano w ramach WPR przez instrumenty wsparcia skierowane m.in. na rynek owoców i warzyw. Wykorzystując dane udostępnione przez Komisję Europejską pochodzące z corocznych, krajowych sprawozdań grup i organizacji producentów owoców i warzyw przedstawiono efekty ich działalności w Polsce i w Rumunii w latach 2012-2016. Stwierdzono, że polscy ogrodnicy w większym stopniu i relatywnie efektywniej realizowali proces organizowania rynku. Potwierdziła to wyższa przeciętna wartość wprowadzanych produktów na rynek przez polską grupę/organizację oraz wyższa średnia uzyskana wartość produkcji w przeliczeniu na każdy zaangażowany hektar ziemi.

Wstęp

Istnieje opinia, że jednym z krajów gdzie Polska może szukać potencjalnych partnerów do współpracy może być Rumunia, ponieważ jest ona także dużym państwem Europy Środkowo-Wschodniej o ważnym położeniu geopolitycznym. Jest drugim co do wielkości i populacji (ponad 20 mln mieszkańców) krajem postkomunistycznym przyjętym do Unii Europejskiej (UE) i NATO. Interesy rumuńskie w bardzo wielu kwestiach są lub mogą być zbieżne z polskimi. Jednym z pól do współpracy może być polityka agrarna, ponieważ struktura rolnictwa w Rumunii jest w pewnym stopniu zbliżona do polskiej [Burakowski 2010].

Po akcesji do UE pozycja polskiego i rumuńskiego rolnictwa na tle pozostałych krajów członkowskich jest niska. Oba kraje borykają się z podobnymi problemami, które wynikają zarówno z położenia geopolitycznego, jak i podobnej historii. W związku z tym, że organizacja rynku może być jednym z rozwiązań problemów wynikających z rozdrobnienia agrarnego i niskiej efektywności czynników produkcji, badaniu poddano rezultaty wynikające z działalności zintegrowanych producentów owoców i warzyw w obu krajach.

Materiał i metodyka badań

Na podstawie kwerendy bibliotecznej przedstawiono wyniki dotychczasowych badań przeprowadzonych przez naukowców z różnych ośrodków badawczych, obrazujących sytuację w polskim i rumuńskim rolnictwie. Wykorzystując dane udostępnione przez Komisję Europejską pochodzące z corocznych, krajowych sprawozdań grup i organizacji producentów owoców i warzyw zaprezentowano i porównano efekty ich działań w latach 2012-2016. Szczególną uwagę zwrócono na wybór kanałów dystrybucji. Uzyskane dane zostały zaprezentowane w formie tabelarycznej i graficznej.

Wyniki badań

Z badań przeprowadzonych przez Henryka Runowskiego [2016, s. 190-193] wynika, że na tle krajów UE zarówno Polska, jak i Rumunia należą do grupy państw o najniższej wartości produkcji standardowej, o najmniejszej powierzchni użytków rolnych, najniższym poziomie przychodów ogółem oraz niskim dochodzie. W obu badanych krajach odnotowano także najniższy poziom wydajności pracy (mierzonej wielkością przychodów na zatrudnionego). Jeżeli zwróci się uwagę na wysokość dotacji i subwencji na zatrudnionego to także w Polsce i Rumunii odnotowano jeden z najniższych poziomów wsparcia. Identyczną sytuację można zauważyć rozpatrując wysokość wsparcia finansowego w przeliczeniu na hektar. W tym przypadku minimalnie lepiej kształtowała się sytuacja polskich rolników niż rumuńskich. Jednak wzrost wartości produkcji rolniczej w latach 2000-2012 zanotowany w Polsce był jednym z najwyższych i wynosił 63%. Zbliżony, jednak niższy zaobserwowano w Rumunii – 52%.

Struktura rolnictwa po 2000 roku zmieniła się na korzyść produkcji roślinnej. W Rumunii produkcja ta stanowi niemal 2/3 całkowitej produkcji, a w Polsce około 52% [Kołodziejczak 2015, s. 6]. Niestety oba kraje charakteryzują się wciąż jedną z najniższych wartości wydajności pracy wśród krajów UE, mierzonej produkcją rolniczą i wartością dodaną brutto. Najniższą wartość wydajności pracy w całej UE zanotowano w Rumunii – niewiele różniącą się od tej, która charakteryzowała polskie rolnictwo. Niski poziom wydajności pracy jest jednym z podstawowych czynników przesądających o problemach ekonomicznych rolnictwa. W związku z powyższym bardzo ważne jest, aby wydajność pracy wzrastała. Małgorzata Kołodziejczak [2015, s. 6] w przeprowadzonych badaniach zaobserwowała, że w krajach UE w latach 2000-2012 produktywność pracy wzrastała, ale w najmniejszym stopniu w Polsce i Rumunii. Po akcesji do UE zanotowano, że w rolnictwie znajdowało się średnio 6,3% miejsc pracy, najwięcej w Rumunii - 33%. Natomiast udział młodych rolników malał – z 8,3% w 2005 roku do 7,5% w 2010 roku, a największy odsetek młodych ludzi zanotowano w Polsce – 15,4%, natomiast w Rumunii był on na poziomie 4,5%. Taki rozkład potwierdza, że w rolnictwie zatrudnienie znajdują (bądź pozostają) przede wszystkim osoby starsze. Potwierdza to także struktura wiekowa osób w grupie kierowników gospodarstw rolnych. Najwyższy udział młodych rolników w tej grupie zanotowano w Polsce – 14,7%. Osoby starsze, po 64. roku życia, w tej grupie stanowiły średnio w UE-27 około 35%, natomiast m.in. w Rumunii odsetek osób powyżej 64. roku życia kierujących gospodarstwami rolnymi był wyższy od średniej [Adamowicz, Szepeluk 2016, s. 110-111].

Biorąc pod uwagę efektywność czynników produkcji w rolnictwie, Małgorzata Kołodziejczak [2015 s. 18-22] dokonała klasyfikacji państw i uzyskała sześć skupień. W jednym skupieniu znalazły się Polska i Rumunia wraz z Hiszpanią, Grecją i Bułgarią. Tą grupę cechowała jedna z najniższych na tle całej Wspólnoty produktywność pracy, niska efektywność ziemi oraz wysoka produktywność kapitału. Stosunkowo niski poziom efektywności wykorzystania czynników produkcji wynikał przede wszystkim z nadmiernych zasobów pracy zaangażowanych w produkcję rolniczą oraz dominacji tradycyjnego modelu ekstensywnego gospodarowania. Niekorzystny wpływ związania przez rolnictwo relatywnie dużych zasobów pracy częściowo rekompensowała niewygórowana cena (koszt użycia) ziemi. Dla zwiększenia efektywności wykorzystania czynników produkcji niezbędne jest ograniczenie zasobów pracy w rolnictwie, przy jednoczesnym zwiększeniu koncentracji użytków rolnych i skali wytwarzania.

Rozdrobnienie agrarne jest jednym z podstawowych problemów, nie tylko polskiego rolnictwa. Największe podobieństwo do Polską pod względem przeciętnej wielkości gospodarstw wykazywało rolnictwo nowych krajów członkowskich (Bułgaria, Rumunia, Węgry) i krajów południowej Europy (Grecja, Portugalia, Włochy) [Bański 2010]. Dominacja drobnych gospodarstw rolnych w obu badanych krajach ma źródło w splocie czynników historycznych, politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Pierwsze przejawy różnicowania się rolnictwa Europy występowały już w IX w. n.e., a w okresie późnego średniowiecza (XIV w.) istniały już duże różnice produktywności i wydajności pomiędzy Europą Zachodnią a

Środkowo-Wschodnią, do której zalicza się Polskę i Rumunię. Później to zróżnicowanie jeszcze bardziej się nasiliło na skutek odmiennego przebiegu rewolucji agrarnej i przemysłowej. Słabszy rozwój rolnictwa Europy Środkowo-Wschodniej wynika także ze skomplikowanej sytuacji politycznej tych ziem (utrata niepodległości, powstania, wojny), a także późnego zniesienia feudalizmu i przeprowadzenia związanych z tym reform. Uwłaszczenie chłopów (XIX w.) polegające na przekazaniu bardzo licznej grupie osób relatywnie małych arealów ziemi przyczyniło się do powstania niekorzystnej struktury obszarowej. Następnie procesy kolektywizacji, dekoloktywizacji i przekształceń spowodowały, że po przystąpieniu do UE krajów Europy Środkowo-Wschodniej problem rozdrobnienia agrarnego stał się powodem wzmożonych dyskusji [Sroka 2015, s. 61-62].

W latach 2005-2013 we wszystkich krajach UE nastąpiły wyraźne zmiany, przy czym dynamika tych zmian była różna. Prawie we wszystkich krajach znacząco spadła liczba gospodarstw. W ujęciu bezwzględnym najwięcej ich ubyło w Polsce, a także w Rumunii. Relatywnie najwięcej gospodarstw ubyło m.in. w Polsce, a najmniejszy spadek odnotowano w Rumunii. Według badań przeprowadzonych przez Jadwigę Bożek [2013, s. 204-205] w 2005 roku zarówno Polska, jak i Rumunia należały do tej samej grupy krajów UE charakteryzujących się największym rozdrobnieniem powierzchni gospodarstw rolnych. Od 2010 roku Polska (i Słowacja, a od 2013 roku również Włochy) na skutek zmian strukturalnych należą do grupy o mniejszym rozdrobnieniu. Jednak, jak wynika z notatki przygotowanej na potrzeby Parlamentu Europejskiego, zwiększenie obszaru użytków rolnych i liczby osób pracujących w rumuńskich gospodarstwach wydaje się odzwierciedlać rozpoczęcie procesu restrukturyzacji gospodarki rolnej w tym kraju, która charakteryzuje się ograniczoną średnią wielkością oraz przeważającą obecnością gospodarstw rolnych zaklasyfikowanych jako małe lub bardzo małe [Adinolfi 2010].

Polska jest w trójce państw, wraz z Włochami i Hiszpanią, na terenie których zlokalizowana jest największa liczba gospodarstw ogrodniczych uczestniczących w FADN – razem stanowią ponad połowę wszystkich unijnych gospodarstw ogrodniczych. W Rumunii funkcjonuje także znaczna ich liczba, jednak są to gospodarstwa o najmniejszej sile ekonomicznej [Grontkowska 2014, s. 67]. Dlatego też, zdaniem profesora Felixa Ariona, bardzo ważne zrzeszanie się rolników w grupy producentów czy w spółdzielnie, gdyż bez tego nie da się podnieść efektywności produkcji i przetwórstwa żywności. Z jego punktu widzenia, najważniejszym wyzwaniem dla rolnictwa jest integracja w łańcuchu produkcji żywności, aby rolnik-producent mógł jak najdalej zaangażować się w ten łańcuch i przejąć jak największą wartość dodanej wytworzonego produktu. Kolejną kwestią jest jakość produktów, gdyż jak podkreślił F. Arion, w Europie właśnie jakość, a nie ilość jest najważniejsza [Ignaczewski 2018].

Po akcesji Polski do UE zarówno polscy, jak i rumuńscy ogrodnicy mogli skorzystać z programu wsparcia procesów organizacji rynku owoców i warzyw realizowanego w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR). Proces zrzeszania się ogrodników w obu badanych krajach różnił się. W Polsce powstało ponad dziesięciokrotnie więcej grup i organizacji producentów zrzeszających średnio ponad 45-krotnie więcej członków. Wynika to z faktu, że w Polsce organizacje producentów mają formę prawną spółdzielni, zrzeszeń i stowarzyszeń, które mają niewspółmiernie dużą liczbę członków. Ten stan ma swoje odzwierciedlenie w oszacowaniu średniej liczby członków grupy/organizacji producentów, który w przypadku polskich jednostek jest średnio wyższy. Jednak na podstawie badań prowadzonych przez Marylę Bieniek-Majkę i Annę Matuszczak [2017] wynika, że liczba członków w dominującej liczbie grup/organizacji w Polsce jest podobna jak w Rumunii, czyli liczy niewiele ponad minimum wymaganego prawem. Relatywnie zbliżona jest też średnia wielkość arealu ziemi przypadającej na jedną grupę/organizację – w Polsce około 208 ha, a w Rumunii około 157 ha. Jednak przeliczając średni udział każdego członka zrzeszonego w grupach/organizacjach producenckich, można wysunąć wniosek, że w Rumunii w procesie zrzeszania się wzięło udział mniej ogrodników, ale byli to właściciele większych gospodarstw, gdyż zaangażowali oni średnio ponad 3,5-krotnie większy areal (tab.1).

Tabela 1. Grupy i organizacje producentów owoców i warzyw według liczby członków, powierzchni oraz wartości wprowadzonych na rynek produktów w Polsce i w Rumunii w latach 2012-2016

Table 1. Groups and organizations of fruit and vegetable producers by number of members, area and value of products introduced to the market in Poland and Romania in 2012-2016

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	PL 2012	RO 2012	PL 2013	RO 2013	PL 2014	RO 2014
Liczba grup i organizacji producentów/ <i>Number of POs and PGs</i>	335	32	328	23	311	27
Liczba producentów/ <i>Number of producers</i>	7 683	55	7 065	137	7 227	202
Powierzchnia całkowita/ <i>Total area [ha]</i>	61 347,7	4 049,1	65 943,2	3 538,2	66 937,7	5 214,4
Średnia powierzchnia przypadająca na grupę/ organizację/ <i>Average area per group/ organization[ha]</i>	183,1	126,5	201,1	153,8	215,2	193,1
Średnia powierzchnia przypadająca na producenta/ <i>Average area per producer[ha]</i>	8,0	73,6	9,3	25,8	9,3	25,8
Wartość produktów wprowadzonych na rynek [tys. euro]/ <i>Total value of market products [thous. EUR]</i>	688 781,3	14 901,9	790 026,3	15 556,4	686 704,8	33 639,0
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek przez grupę/organizację [EUR]/ <i>Average value of market products per group /organization [EUR]</i>	2 056 063,6	465 683,2	2 408 616,7	676 363,6	2 208 054,2	1 245 889,8
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek przez producenta/ <i>Average value of market products per producer [EUR]</i>	89 650,1	270 943,0	111 822,6	113 550,1	95 019,4	166 529,8
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek uzyskiwana z ha/ <i>Average value of market products obtained from ha</i>	11 227,5	3 680,3	11 980,4	4 396,6	10 258,9	6 451,2

Tabela 1. Cd./Table 1. Cont.

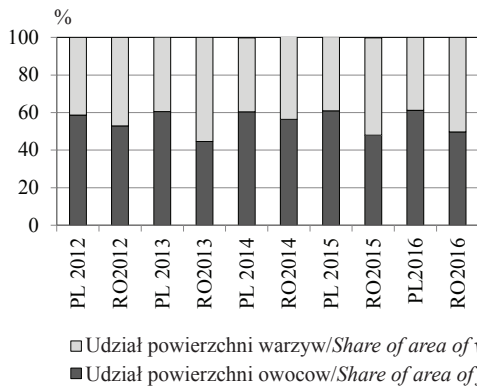
Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	PL 2015	RO 2015	PL 2016	RO 2016	Średnia/ <i>Average</i> PL	Średnia/ <i>Average</i> RO	PL/ RO
Liczba grup i organizacji producentów/ <i>Number of POs and PGs</i>	303	27	287	36	312	29	10
Liczba producentów/ <i>Number of producers</i>	6 984	188	6 628	196	7 117	155	46
Powierzchnia całkowita/ <i>Total area [ha]</i>	66 372,5	4 917,9	64 426,5	4 708,8	65 005,5	4 485,7	14,5
Średnia powierzchnia przypadająca na grupę/organizację/ <i>Average area per group/organization[ha]</i>	219,1	182,1	224,5	130,8	208,6	157,3	1,3
Średnia powierzchnia przypadająca na producenta/ <i>Average area per producer[ha]</i>	9,5	26,2	9,7	24,0	9,2	35,1	0,3
Wartość produktów wprowadzonych na rynek [tys. euro]/ <i>Total value of market products [thous. EUR]</i>	764 961,8	41 210,1	727 797,5	35 183,0	731 654,3	28 098,1	26,0
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek przez grupę/organizację [EUR]/ <i>Average value of market products per group /organization [EUR]</i>	2 524 626,3	1 526 301,3	2 535 879,8	977 306,6	2 346 648,1	978 308,9	2,4
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek przez producenta/ <i>Average value of market products per producer [EUR]</i>	109 530,6	219 202,9	109 806,5	179 505,3	103 165,8	189 946,2	0,5
Średnia wartość produktów wprowadzonych na rynek uzyskiwana z ha/ <i>Average value of market products obtained from ha</i>	11 525,3	8 379,7	11 296,6	7 471,7	11 257,7	6 075,9	1,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

Source: own study based on European Commission data

Przeznaczenie uprawianego areálu w badanym okresie niewiele różniło się w badanych krajach i mniej więcej co roku w Polsce na około 60% gleb uprawiano owoce, a na około 40% warzywa, a w Rumunii po około 50% przeznaczano na uprawę warzyw i około 50% na uprawę owoców (rys. 1).

Natomiast odmienna jest polityka dystrybucji wytworzonych przez grupy/organizacje producentów produktów (rys. 2). Do sieci marketów polscy ogrodnicy dostarczają około 20% swoich produktów, a rumuńscy ponad połowę. Odwrotne relacje pomiędzy rumuńskimi a polskimi producentami można zauważyć przy korzystaniu z pośredników w sprzedaży (rynków hurtowych). Polscy ogrodnicy tym kanałem dystrybucyjnym przekazują na rynek około 50% swojej produkcji, a rumuńscy tylko niecałe 20%. Bezpośrednio do sklepów detalicznych przekazywano w

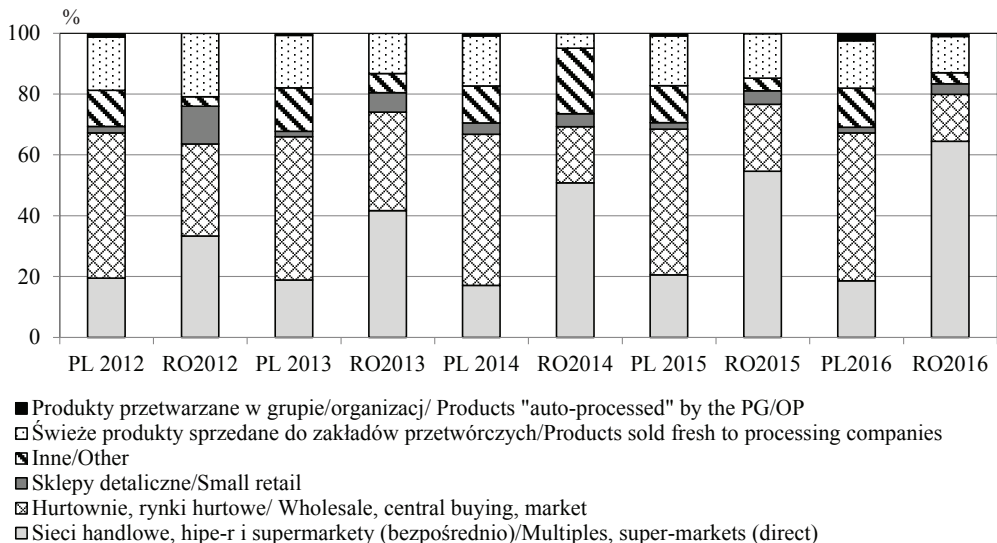

Rysunek 1. Struktura przeznaczenia areálu na produkcję owoców i warzyw w Polsce i w Rumunii w latach 2012-2016

Figure 1. Structure of the fruit and vegetable production area in Poland and Romania in 2012-2016

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

Source: own study based on European Commission data

Rysunek 2. Udział kanałów dystrybucji produktów wytworzonych przez grupy i organizacje producentów owoców i warzyw w latach 2012-2016 w Polsce i w Rumuni.

Figure 2. Share of distribution channels for products manufactured by groups and organizations of fruit and vegetable producers in 2012-2016 in Poland and Romania.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

Source: own study based on European Commission data

Polsce około 3-krotnie mniej niż w Rumunii (średnio w Polsce około 2,2%, a w Rumuni około 6,2%). Ponadto należy zauważyć malejący (w Rumunii wręcz znikomy) udział przekazywanego surowca do zakładów przetwórczych, co świadczy o wysokiej jakości produktów oferowanych przez zintegrowanych producentów, które są akceptowane przez wymagające sieci handlowe. Taki wybór kanałów dystrybucyjnych ma wpływ na osiągnięte korzyści przez zrzeszonych w grupy/organizacje producentów. Korzystając w dużej mierze z pośredników i wydłużając drogę produktów z przysłowiowego „pola na stół”, producenci zmuszeni są do przekazania im części swoich przychodów i zarazem dochodów.

Rozdrobnienie producentów ma odzwierciedlanie w średnim udziale w wartości produkcji dostarczonej na rynek, ponieważ rumuński zintegrowany ogrodnik sprzedał średnio za niemal dwukrotnie (1,84) większą kwotę swoje produkty niż jego polski odpowiednik. Analizując wartość produktów wprowadzonych na rynek przypadającą na grupę/organizację, należy zauważyć, że polska grupa/organizacja producentów uzyskiwała niemal o 140% większą wartość niż rumuńska. Także z każdego zaangażowanego hektara ziemi polski ogrodnik uzyskiwał średnią sprzedaż niemal dwukrotnie (1,85) większą niż rumuński.

Podsumowanie

Rolnictwo w Polsce i w Rumunii boryka się z podobnymi problemami wynikającymi z zaszłości historycznych, politycznych i społecznych. Na tle państw UE charakteryzuje się uzyskiwaniem najniższych wskaźników obrazujących stan rolnictwa. Jednak akcesja do UE i możliwość skorzystania z instrumentarium WPR spowodowała rozpoczęcie procesu konwergencji. Zmagając się z konsekwencjami silnego rozdrobnienia agrarnego, polscy ogrodnicy w większym stopniu i relatywnie efektywniej realizowali proces organizowania rynku. Potwierdzeniem tego jest to, że przeciętna wartość wprowadzanych produktów na rynek przez polską grupę/organizację w porównaniu do rumuńskich ogrodników była wyższa, a w przeliczeniu na hektar także oni uzyskiwali średnio wyższą wartość produkcji.

Literatura/Bibliography

- Adamowicz Mieczysław, Adam Szepeluk. 2016. Wsparcie młodych rolników jako element polityki rolnej Unii Europejskiej (Support for young farmers as part of the European Union's agricultural policy). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 3 (348): 106-128.
- Adinolfi Felice. 2010. *Rolnictwo w Rumunii. Notatka* (Agriculture in Romania. Note), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/438581/IPOL-AGRI_NT\(2010\)438581_PL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/438581/IPOL-AGRI_NT(2010)438581_PL.pdf), access: 20.08.2018.
- Bański Jerzy. 2010. *Atlas rolnictwa Polski* (Atlas of Polish agriculture). Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN, https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGWiRL/ARP/01.Znaczenie%20rolnictwa%20w%20gospodarce%20Polski.pdf, access: 20.08.2018.
- Bieniek-Majka Maryla, Anna Matuszczak. 2017. *Integracja pozioma na rynku owoców i warzyw na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego* (Horizontal integration of the fruit and vegetable market in Kujawsko-Pomorskie Voivodeship). Bydgoszcz: Wydawnictwo KPSW w Bydgoszczy.
- Bożek Jadwiga. 2017. Typy struktury obszarowej gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej w okresie 2005-2013 (Types of area structure of farms in the European Union countries in the period 2005-2013). *Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych XVIII* (2): 200-209.
- Burakowski Adam. 2010. *Na ile Rumunia może być partnerem Polski* (To what extent can Romania be a partner of Poland), <http://www.omp.org.pl/stareomp/index2cc4.html?module=subjects&func=view-page&pageid=773>, access: 20.08.2018.
- Grontkowska Anna. 2014. Znaczenie dopłat w gospodarstwach ogrodniczych w krajach Unii Europejskiej według wielkości ekonomicznej (Importance of subsidies in horticultural farms in European Union countries by economic size). *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 101 (3): 66-75.

- Ignaczewski Grzegorz. 2018. *Rumunia: rolnictwo wielkich kontrastów* (Romania: agriculture of great contrasts), <https://www.topagrar.pl/articles/zarzadzanie/rumunia-rolnictwo-wielkich-kontrastow>, access: 20.08.2018.
- Kołodziejczak Małgorzata. 2015. Efektywność wykorzystania czynników produkcji w rolnictwie polskim na tle Unii Europejskiej (Effectiveness of using production factors in Polish agriculture against the background of the European Union). *Więś i Rolnictwo* 2 (167): 1-24.
- Runowski Henryk. 2016. Zróżnicowanie wsparcia budżetowego gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej (Diversification of budget support for farms in European Union countries). *Roczniki Naukowe SERIA XVII* (6): 189-196.
- Sroka Wojciech. 2015. Historyczne uwarunkowania dominacji drobnych gospodarstw rolnych w rolnictwie Europy Środkowo-Wschodniej (Historical conditions for the domination of small farms in agriculture in Central and Eastern Europe). *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych* 4: 61-73.

Summary

The aim of the article was to present the situation of agriculture in Poland and Romania and the effects of organizing fruit and vegetable producers in both countries. On the basis of the review of the literature, indicators illustrating the economic situation in agriculture were compared and it was found that the problems in the Polish and Romanian villages are convergent. The low efficiency of production factors and agrarian fragmentation make it necessary to restructure agriculture. One of the ways is the integration of producers. Using the data provided by the European Commission from the annual national reports of groups and organizations of fruit and vegetable producers, the results of their activities in Poland and Romania in the years 2012-2016 were presented. It was found that Polish gardeners started the process of organizing the market to a greater extent and relatively more effectively. This is confirmed by the higher average value of the introduced products on the market by the Polish group/organization and, on average, the higher value of production obtained per each hectare of land.

Adres do korespondencji
dr Maryla Bieniek-Majka
orcid.org/0000-0003-1448-7406
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
Instytut Nauk Ekonomicznych
ul. Toruńska 55-57, 85-023 Bydgoszcz
e-mail: maryl.b@wp.pl